

Գ. — Բոլորածու յատակագիծ.

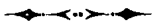
Քրիստոնէութեան առաջին դարերուն մէջ՝ փոքր վկայարանները ընդհանրապէս բոլորածու յատակագիծ ունէին:

Ամենամեծ բոլորածու եկեղեցին որ ծանօթ է մեզի՝ է Անիի Ս. Փրկիչը (Ձեւ 10), որ ամրակառոյց շէնք մը ըլլալով՝ Անիի աւերակներուն մէջ դեռ կանգուն կայ ինն դարերէ ի վեր: Արտաքին ձեւը, ինչպէս կը տեսնուի՝ բոլորածու է. իսկ ներսը պատին թանձրութեան մէջ ութը կիսաբոլոր խորշեր ունի: Արտաքին որմոյն վրայ եղած արձանագրութիւնը կը հաստատեն՝ թէ եկեղեցւոյս շինութիւնը աւարտած է 1035 թուականին, Ապուղարիպ հայ մարզպանին ծախարով:

Ապուղարիպ ուզած է Անիի մէջ թողուլ եկեղեցի մը այն ձեւով՝ զոր կանգնեց իր պապը Ապուղամը տասներորդ դարու վերջերը. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ առուամբ:

Ս. Փրկչի առաւելութիւնը այն է՝ որ ութը խորշերով ձեւացած է, մինչդեռ Ապուղամը Ս. Գրիգոր եկեղեցին վեց խորշերու կը բաժնուի, ինչպէս նաեւ Ս. Գէորգ եկեղեցին զոր շինեց Գագիկ Ա. Թագաւորը՝ Ժ դարու վերջերը:

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒԵԱՆ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓԱԽՍՏՈՍ ԲՈՒՋԱՆԴԱՅՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

(նախընթ. տես էջ 445)

114. Էջ 130. տող 27. « Ուր ոչ գիտէին գերիւիւր ... ախոյանց »: — Ուղղ. ախոյանց ...:

115. Էջ 131. տող 1. « Իսկ զօրքն Պարսից յոռիւ հասեալ ի ժամադիր տեղի պատերազմին »: — Ուղղ. յոռիւ հասեալ: Պարսիկը և Հայք ժամադիր եղած էին մի և նոյն ժամանակ պատերազմի

դաշտը գտնուելու. Հայք կանուխ քան զՊարսիկքն եկեր էին և չէին ուզեր սպասել նոցա գալստեան (տես ստորեւ) և կը խնդրէին Արշակէն որ զիրենք չպահէ « մինչեւ եկեցէք արքայն Պարսից »: Ուրեմն Արշակ չողաւ թափեցաւ յերկիրն Արուսյանստանին՝ երբ « չեւ էին » հասեալ դեռ Պարսից զօրքը:

116. Էջ 131. տող 27. « Վարէր գինէր »: — Ուղղ. Վասար գինէր: Գնալու ոչ մի տեղ չունէին. այլ պատերազմի դաշտի վերայ կայնամ՝ կռուի կը պատրաստուէին և ի զէն վառէին, զինէին:

117. Էջ 137. տող 9. « Ապա արագ ժողովել ի մի վայր » ... — Ուղղ. ժողովեալ: կամ ժողովէր:

118. Էջ 138. տող 6. « Եւ թէ թիւր աճապարեցին, սակայն զօրքն Պարսից արշաւէին »: — Ուղղ. Եւ թիւթա աճապարեցին: Շապուհ երեք կողմէն կ'արշաւէ ի Հայս. Վասակ և Արշակ կը փութան արգելելու, սակայն կ'ուշանան և Պարսիկը կ'ապաւտակեն:

119. Էջ 138. տող 23. « Հասանէր զօրավարն Վասակ, արկանէր զզօրսն »: — Ուղղ. Վասակ հարկանէր: Տես տող 34. « անդէն հարկանէին սատակէին »:

120. Էջ 140. տող 30. « Յանկարծօրէն այրացաւեր ... զորս տային ի կոխումն փղաց »: — Ուղղ. զորս տային ի կոխումն փղաց: Պարսից սովորական խրժողովիւնք են որ ցայսօր իսկ կը գործեն Հայոց դէմ: Շապուհ զմարդիկ անարգելու համար փղերու ոտաց տակ կը ձգէր. իսկ զկանայս խայտառակելու համար՝ « ընդ ցիցս սայլից հանէին »: տես էջ 142. տող 5. « Այրացաւեր առնէին ... Եւ զարանց բազմութիւն տային ի կոխումն փղաց »: էջ 176. տող 19. « զամենայն այր ի չափ հասեալ կոխան արարեալ փղաց »:

121. Էջ 140. տող 35. « Մինչդեռ թագաւորն Արշակ ... տան էր յատեստ »: արդեօք ի պահեստ? համեմատել էջ 164

վերջին տող. « զԱրշակ արքայ ի պահեստ »
 թէպէտ այս տեղ կալանաւորման իմաստով
 է ըստաւ: Իսկ յԱնգեղ տան նա փակուած
 էր կամ զգուշութեան համար, կամ իբր
 ի պահ մտած էր: Իսկ բնական իմաստն
 իբր թէ ի ձմերոցի էր, ուր բանակին պա-
 շար կար պահեստի:

122. Էջ 141. տող 36. « զՄերութանն՝
 ընդ այլ կարելի »: — Ուղղ. ընդ այլ կար-
 բել (Մկր.):

123. Էջ 142. տող 22. « Չուան պահ
 արկին զբերդան »: — Ուղղ. Չոգոն պահ
 արկին: Շապուհ և Մերութան զայլի պէս
 ինկեր են Հայոց փարսխն. տեղէ տեղ,
 քաղաքէ քաղաք, բերդէ բերդ կ'ասպատա-
 կեն, կ'առնին և կ'երթնան կը հասնին Ան-
 գեղ բերդն, որոյ ամրութեան համար
 ստիպուած « չոգան պահ արկին՝ զբեր-
 դան »: Իսկ Չուան պահ արկին զբերդան,
 կարելի է իմանալ շուրջանակի կազմեցին
 « cordone », այլ կարծեմ այդ չէ բու-
 զանդի միտքը:

124. Էջ 142. տող 36. « Ապա գնա-
 ցեալք անտի . . . ասպատակս կուպիւն »:
 Ուղղ. Թերեւս կազմէին կամ սփռէին կամ
 տային . . . Հիմտ. էջ 145. տող 13. « Աս-
 պատակ տուեալ », էջ 146 տող 6. « աս-
 պատակ առնէր ». էջ 152. տող 36.
 « ասպատակ առնէր ». էջ 145. տող 32.
 « ասպատակ սփռէր »:

125. Էջ 147. տող 1. « Յաղազս Դիմա-
 ւունդ . . . տապրիկ զօրօքն »: — Ուղղելի
 Պարսիկ?.

126. Էջ 147. տող 39 . . . Որ կոչին
 Մախազեան . . . արդեօք « Մախազան »?
 Այժմ ի Սալմաստ կայ գիւղ որ կոչի Մալ-
 խազան, ուր սովոր էին կեդրոնանալ Պար-
 սից զօրքերը Հայաստանի վրայ ասպատա-
 կելու համար: Ուղղագոյն ընթերցուածն
 տես էջ 157. տող 32. « այնչափ ժամա-
 նեցին՝ մինչև ի Մաղխազան »:

127. Էջ 154. « Մարիճ անուն ». իսկ
 ի վեր ասէ. « Յաղազս Մարուճանայ . . . »

ուրեմն մարթ է ուղղել. « Մարիճան ա-
 նուն »: Ընդօրինակողի աչքը շփոթեր է
 Մարիճի « ան » ընդ « ան » անուան, եր-
 կուքէն կազմեր է Մարիճ անուն: Դախ-
 նականը կարծեմ եղած լինելու է « Մա-
 րիճան ոմն մեծ » յորմէ անվարժ գրիչն
 շիներ է Մարիճ յատուկ անուն, իսկ « ան »
 ձուլելով « ոմն » ի հետ՝ հաներ է « անուն »:

128. Էջ 155. տող 32. « Իսկ մայրն
 նայեցեալ տեսանէր աչուք իւրովք օձք
 սպիտակք, զի պատեալք էին զգահոյցին
 ոտամարք »: — Ուղղելի՛ տոսամարք: Մայրը կը
 տեսնայ որ օձերը փաթթուեր են իրենց
 պոչերով անկողնոյն կամ մահճակալին
 և կ'երկընչային տղուն վրայ. քերական-
 նական « զգահոյց » հոլովն չի ընդունիր
 « ոտամարք »-ը այլ « ոտից » կը լինէր ի
 հարկաւոր դէպս:

129. Էջ 124. տող 25. « Իբրեւ զնո-
 սա արկին զերկոսեան . . . պահէին զնոսա
 արձակ »: Պահանջի՛ արդեօք յաւելու
 « արկին ի պահեստ զերկոսեան »: Տես ի
 ստորեւ. « դարձեալ անըրէն . . . ետուն . . .
 ի պահեստ »:

130. Էջ 166. տող 19. « Եւ դարձեալ
 առցես . . . ի հույստակսն »: — Ուղղ. հայ
 յատակսն. տես ի ստորեւ « զկէս յատա-
 կին »:

131. Էջ 170. տող 1. « Եւ հանդերձ
 նոցօք . . . յերկրին արշախոնեաց »: —
 Ուղղ. արշախոնեաց. ոչ յիշի բերդն ի պատ-
 մութեան արշախոնեաց լինել, բայց եթէ
 երբ Արշակ սպան զկամարակաւսն և
 յարցունիս գրաւեաց զայն. (էջ 119, Բու-
 զանդ):

132. Էջ 171. տող 35. « Եւ քառա-
 տուն երդ Հայ ». մոռացեր է « հազար », հա-
 կառակ իւր առատածեռն սովորութեան:

133. Էջ 173. տող 38. « Որով հրա-
 մայեաց » զորով?.

134. Էջ 176. տող 35. « Շապուհ
 հեծեալ ի ձի, շառակի անցանէր »: —
 Ուղղ. արշախակի:

135. Էջ 179. տող 2. « Եւ որչափ ի վայր վայրէին ոսկերքն » : — Ուղղ. վայրէին ? :

136. Էջ 179. տող 8. « Եւ զմարդիկ հնազանդէին օրինացն » : — Ուղղ. կամ « և մարդիկն հնազանդ էին օրինացն ». կամ « զմարդիկն հնազանդեցուցանէին » :

137. Էջ 185. « Կանոնք ժամանակազիրք մատենից տան որդւոցն թորգոմեայ իշխանին Հայոց » : — Ուղղ. թորգոմայ աշխարհին Հայոց :

138. Էջ 186. տող 35. « Եւ յամենայնի ամենայնի երբեք հայր երեւեալ » : — Ուղղ. Եւ յամենայնի ամենայն ուրեք նայր երեւեալ : — Այս էր Ս. Ներսեսի բնորոշիչ յատկութիւնն՝ որ էր հայր հասարակաց ամենայն ուրեք՝ թագաւորին, իշխանաց և ժողովուրդոց :

139. Էջ 187. տող 15. « Ապա զօրավարն Հայոց... կայսերական գնդին... գաւառին յինեալ յարձակեցաւ Մուշեղն : Իրրեւ գայր » : — Ուղղելի կայսերական գնդին ... գաւառին յիմեալ յարձակեցաւ Մուշեղ, իրրեւ գայր : — Մուշեղ յառաջապահ կ'անցնի իւր գնդովն՝ թէ՛ Պապայ և թէ՛ յունական զօրաց, և Դարանաղեաց գաւառին մէջ կը դիմէ Պարսից յառաջապահ զօրաց վերայ և կը սպանանէ Պարսից զօրավարները : (Լինեալը արդեօք զինեան) :

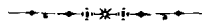
140. Էջ 188. տող 1. « Եւ զօրսն Յունաց » : — Ուղղ. զօրսն ? :

141. Էջ 189. տող 10. « Եւ բուն բանակն ուրեմն թագաւորին ի թաւրէշն յեկեալ էին » : — Ուղղ. Եւ բուն բանակն կանաւորն թագաւորին ի թաւրէշն յառեկեալ էին : Ըստ Պարսից սովորութեան կանանին բանակի հետ կը տանէին, մանաւանդ թագաւորը, ուստի մեք կը տեսնանք « Հապուհ ամենայն կազմութեամբ իւրով » կը հասնի Ատրպատական, բուն բանակի հետ արգելք մը չկայ որ գտնուին կանանին և Տիկնաց տիկինն, և կը հասնին ի թաւրէշ ոչ թէ յեկեալ, որուն

չպիտի թոյլ տար Ռուզանդի անպարտելի վասակն, այլ բանակելու որպէս զի կոտին : Եւ ահա արծւոյ թեւօք կը հասցնէ Ռուզանդ զՎասակ, կու գայ կը ջարդէ, և կը կոտորէ, և միայն « միաձի մագապուր » հապուհ կը փախչի. և հաւատալու ենք հեղինակին, վասն զի թող զայլ անթիւ ձերբակալութիւնս մեծամեծաց և ճոխ աւարին, այլ « և ըմբռնէին զՏիկնաց տիկինն հանդերձ այլովք կանաւոր » : Տող 20. տես էջ 194 և 236 վասն կանանց :

Հ. ԳԱՐԻԲԵԼ ՆԱԶԱԿԵՏԵԱՆ

Շարայարկի

ՔՐԻՍՏՈՍ ԵՅՈՒՆԻՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ

ԱՌ ԲԺՊ. ՍՄԵԼՍ Մ. ԳԱՐԻԲԵԼԵԱՆ

(ՆԻՒ-ԵՕՐԲ)

Կ'առաջարկէք Հայկական Ճեմարանիս՝ « Նախարարութիւն » կամ « Դուրիձ » բառերը ընդունելի ընել՝ իրրեւ համապատասխանող *Ministère*, և ոչ թէ Պաշտօնարան, այն պատճառաւ՝ որ Նախարարը (Պատերազմի, Գանձու, և այլն), « մէկ հատ կ'ըլլայ, և իր ներքեւ կը գտնուին բազում պաշտօնեայներ » :

Ձեր կարծեօք, ուրեմն, *Ministre* պէտք է թարգմանուի նախարար, իսկ *Fonctionnaire*՝ պաշտօնեայ :

Քննենք առաջարկեալ բառերը :

Ministère թարգմանութեան նկատմամբ՝ երկու որոշ դրութիւն կայ ի գործածութեան.

Ա. ԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ministre = Պաշտօնեայ

Premier ministre = Առաջին պաշտօնեայ,

(Նախագահ պաշտօնաբանի)

Ministère = Պաշտօնեայութիւն (վերաց)

Ministériel = Պաշտօնեական :

Ministère = Պաշտօնաբան